KLOOSTERPAD

Blad voor theologie en kerkgeschiedenis

nr. 1
7 augustus 2026

De poppenmaker van Laodicea

Geestelijken hebben zowel goed nieuws als slecht nieuws te brengen.
Het slechte nieuws is dat de mensheid is ingenomen door parasieten, door gebrek aan kennis.
De aarde zou zoveel voedsel kunnen voortbrengen als de mens maar zou luisteren en in de wegen des Heeren zou hebben gewandeld, maar ze zijn egoïstisch geweest. Al het voedsel voor henzelf en de dieren werden tot voedsel. Oh, hoe hemellasterlijk de mens is geweest om dit God's schepping aan te doen. De monniken ordes des Heeren prediken groen, het plantarisme. De jacht is zuiver als gelijkenis alleen toegepast in het geestelijke, als de strijd tegen de zonde, tegen het vlees. Oh, hoe de mens dit vals en lui heeft verletterlijkt, en tegen God's schepping is gaan strijden in plaats van tegen de zonde.

Daarom ziet de mens de bacteriën niet. Hun belachelijke apparaten waar ze mee pronken kunnen de kleinere bacterieën niet eens waarnemen. Zo hebben de mensen ziekten die ze niet kennen en zelfs niet opmerken. Daarom zijn de geestelijken er.

In zijn boek tegen de in zijn ogen lasterlijke theologie van Pighius, uit 1543, doet Calvijn de gevaarlijke stelling gebaseerd op Augustinus aangaande de voorafgaande genade dat het compleet zonder de mens gebeurt, terwijl Pighius stelt dat het niet zonder de mens gebeurt. Dit is telkens het strijdvlak. In hoeverre heeft de mens inmeng, eigen inbreng ? Voor Pighius is het belangrijk, maar Calvijn sluit het uit, en op andere plaatsen minimaliseert hij het. Dit was één van de grootste strijdvelden in de jaren 1500, in de dagen van de reformatie. Wat is de plaats van de mens ? Is de functie van de mens misschien overschat, of onderschat ? Ook bij Calvijn is er onderscheid tussen een voorwerpelijke en onderwerpelijke weg, tussen een vleselijke en geestelijke weg. Allereerst en meestal wordt de mens op dit punt tot een halt geroepen in de leer van Calvijn. Daar begint het mee en eindigt het mee. Maar daarin is wel nuance en diepte. Daarin is wel afstemming. De aan zichzelf ontdekte en gebroken armen, de afgestemden, het gekrookte riet, worden uiteindelijk meegezogen door de stromingen van de theologische zee van Calvijn. Vanwege zijn dialectiek hierin lijkt het alsof Calvijn zichzelf tegenspreekt.

Calvijn wijst op Augustinus : De onwillenden worden gewillig gemaakt, en de rebellen worden onderworpen en gehoorzaam gemaakt.

We kunnen stellen dat er meerdere lagen van uitverkiezing zijn die allemaal hun eigen functie hebben. Ook hebben deze lagen hun eigen regels. Daar kunnen verschillen in zitten.

Er is de ouderschaps-verkiezing en de gevangenschaps-verkiezing waarin het kind of de gevangene zich aan bepaalde regels dient te houden, zonder dat er rekening gehouden wordt met hun wil. Dat is alleen maar deels, maar wel van belang. Zowel het kind als de gevangene dienen gecorrigeerd te worden, onder een zekere tucht worden gesteld, zodat ze niet afdwalen tot extremisme, maar hierin is altijd een zekere speling. De wil van kind en gevangene dient in deze afzonderlijke kwesties verbroken te worden. Ook God heeft deze werkwijzen in het plan, en dat is zeker niet eenlaags. De mens heeft hierin onderscheiding verloren. De mens, zowel kind als gevangene, dienen gekastijde gehoorzamen te worden, als afgestemden. Daar zit een zekere dwang achter, een zekere noodzaak, van God die alle dingen laat medewerken ten goede en daarin niet wordt bepaalt of tegengehouden door de wil van de mens. Deze twee uitverkiezingen zijn belangrijk, maar niet allesomvattend. Daar waar de mens deze nuance niet heeft moet de leer van Calvijn dus wel bestaan. De hele kwestie is dat Calvijn de klok heeft horen luiden maar de klepel niet zag hangen.

De tucht aan kind en gevangene is op onvoorwaardelijke basis in de zin dat niets wat ze doen kan hen doen ontkomen aan hun status van kind of gevangene, omdat ze de opvoeding en de gevangenschap volledig moeten uitzitten in dat tijdperk, en dan spreken we over een onvoorwaardelijke uitverkiezing. Er moeten dingen gebeuren die moeten gebeuren, of ze dat nu willen of niet. Ze moeten meewerken opdat de veiligheid gegarandeerd blijft. Er wordt niet naar hun wil gekeken, er wordt gekeken naar wat moet gebeuren, en desnoods worden ze gedwongen en begrensd. Calvijn stelt echter in zijn 1543-boek tegen Pighius dat de mens vrije keuze kan hebben als er een goede definitie voor is wat dat betekent. Hij vroeg erom dat zijn theologie nog zou worden uitgewerkt, en erkende dat hij ook fouten maakte.

De mens wordt niet zomaar opgeroepen tot gehoorzaamheid, maar tot richting en afstemming. Dat is een belangrijk onderscheid, wat Calvijn ook aangaf. In zijn bijbelcommentaar en in zijn Verdediging Tegen Pighius (VTP, 1543) is Calvijn veel genuanceerder en technischer dan in zijn hele platte en kortaf eenzijdige Institutie. Toch zijn velen met de Institutie weggerend en werd de Institutie groot. Het was populair omdat het kort en krachtig was, wat aantrekkelijk is voor spijbelaars. Het geeft snelle macht. Het zijn snelle paarden. Het is een werk van grote bluf en kerkelijke opgeblazenheid, vol van snelle, verzoetende, goedpratende eufemismes, en dat ging zich tegelijkertijd overmatig verbitteren naar andersdenkenden. Ook was dit gevaarlijke Russische roulette, want men kon ook zelf zomaar ineens de klos zijn. Het was een soort zelfverminking die zijn weerga niet kende en tomeloos was, en velen in de psychiatrie dreef. Het was grote kassa voor de psychiatrie. Men speelde gevaarlijke spelletjes. De Institutie was zwijgzaam, gebiedend, onverschillig, meedogenloos, ononderhandelbaar, en was psychologisch zo verkeerd bezig dat het psychopatisch werd, en het werd tot tirannie. Toch bleef Calvijn erop hameren dat de Institutie niet geisoleerd mocht worden. Het moest in samenhang gelezen worden van zijn bijbelcommentaar, en zijn andere geschriften erover. Het werd een strijd tussen twee soorten Calvijnen. Zij die zich niet in deze dingen wilden of konden scholen vielen ten prooi aan Calvijn als object. Calvijn moest een onderwerp blijven, geen monumentaal voorwerp. Men viel massaal ten prooi aan koloniserende patriarchie.

Jezus-volgelingen ? Calvijn was er niet dol op. Hij wees erop dat de mens afgestemd als Jezus moest zijn, niet zomaar naar de letter volgend. We kunnen stellen als we Jezus-volgelingen zeggen : Velen volgen Jezus als aasgieren, leven van de dood van iemand anders in plaats van dat ze zelf hun leven hebben gegeven. Velen volgen Jezus vanuit verkeerde motieven, om een zondebok te hebben,

een plaatsvervanger, in plaats van zelf plaatsvervanger te zijn. Hier gaat het dus vele duizenden malen mis, en maken mensen vreemde vallen. Hier storten mensen op allerlei wijzen te pletter, in dit gevaarlijke ravijn. De mens speelt graag deze gevaarlijke Russische roulette. Ze zijn graag op zelfmoord missie voor hun verborgen agende omtrend dit onderwerp. Laat je niet bedriegen door de Jezus-roepers en de heupwiegers die Jezus proberen te strikken om het in hun egoïstische wensen te laten doorwerken. Jezus is hen tot object geworden, als ijsje op een warme dag. Trap er niet in. In de gereformeerde gemeente begonnen ze dit steeds meer door te krijgen, het grote bedrog omtrend de moderne-westerse Jezus, en wezen ze op het 'Raak mij niet aan,' en het 'Vrouw, wat heb ik met u te doen ?'

Ze hebben Jezus geobjectificeerd tot drugs, en moeten weer afkicken. Daarom is de uitverkiezing allereerst een gevangenis, voor de moeilijk opvoedbaren. We spreken dan over een hele andere, maar wel belangrijke uitverkiezing, namelijk een rechtmatige uitverkiezing. Dit gebeurt lang niet altijd zoals de mens dat zou willen. De mens is prooi in de ogen van God. Dat komt omdat de mens gevaarlijk is voor God. God maakt in die zin vele krijgsgevangenen. De hele wereld is allang, allang, allang in hemelse ballingschap, en bovenaan het lijstje van de nodige uitverkiezingen staat de ballingschaps-uitverkiezing. In die zin is Calvijn's Institutie van groot belang, alleen met deze nuance.

Augustinus stelde dat de mens niet alleen het goede niet kan willen of besluiten, maar zelfs de gedachte eraan niet kan bedenken. De mens leeft in gevangenschap.

Bij Calvijn : er is vrije wil om te zondigen, maar niet om het goede te doen. Calvijn hanteert alleen de negatieve vrije wil. De positieve vrije wil kan alleen onvoorwaardelijk als genade komen. Vandaar dat we ook spraken van het robotische calvinisme in het boek 'De Calvijn Code' van 2017. Er zijn dus ook verschillende soorten willen in de leer van Calvijn, die telkens andere regels hebben. Vandaar dat zijn systematische theologie ingewikkeld is, interconcentrisch. Je moet de verschillende lagen en verdiepingen kennen en hun kruispunten en hun eigen afzonderlijke regels, enzovoorts.

Calvijn was tegen eigen verdiensten als die buiten de richting en afstemming tot God omgingen. Hij was niet tegen de verdiensten op zich. In die zin was hij ook dialectisch. Telkens weer zien we die dialectiek terugkeren. Deze dialectiek is ook in de oude bijbel terug te vinden : niet door het vleselijke, wel door het geestelijke, oftewel niet door het voorwerpelijke, maar wel door het onderwerpelijke, en in die zin kunnen we ook de dialectiek van de zogenaamde 'eeuwige hel' of 'eeuwige verdoemenis' verklaren, dat dit geen absolute termen zijn, maar spreekt over de noodzaak van de totale aflegging van het vlees. Mensen hebben dit in hun onkunde verdraaid en het is tot afschuwelijke tirannie geworden die velen tot de psychiatrie heeft gedreven, tot grote winst van deze bedrijfstak. Calvijn had zelf al min of meer toegegeven dat het dichterlijk en verborgen was, en dat de mens daar niet buitenproportioneel over mocht speculeren in ijdele nieuwsgierigheid. Toch heeft hij velen heel berucht door de monsterlijke Institutie van zijn jonge jaren, en waarvan later nieuwere versies verschenen, op het verkeerde been gezet. Ook Calvijn was een product van de tijdgeest en moest nog verder uitgewerkt worden.

Het waren slechts de beginselen van de oogst, en er ging nog van alles mis.

Augustinus wees erop dat de mens zelfs niet zomaar vanuit zichzelf aan het goede willen en besluiten kon denken, en ook niet dat kon verlangen vanuit zichzelf. Als men de hulp van de genade verlangde, dan was dat volgens Augustinus al een beginsel van de genade. Calvijn wees erop in boek 5 van zijn VTP in 1543.

Ik had een droom over Laodicea. Het was gemaakt van spinnengif. Het leek alsof de mensen lachten, maar het was golvend gif. Het was oud licht. Het was allang gestorven en had zich lopen stollen, en het was zwaar giftig geworden. Het ontwikkelde zich door de tijden heen. Alleen de calvinistische monniken konden een weg uit deze stad vinden. Het was een gevangeniscomplex, een kasteel in de wildernis. Het was een zeer duister kasteel. Het waren geen calvinistische broeders van de oude garde, maar monniken van het nieuwe calvinisme.

Calvijn wijst op zorgvuldige afstemming als aspect van genade. Het moet vruchtbaar zijn en natuurlijk. Calvijn bestrijdt de woorden van Pighius die stelt dat er een samenwerking moet zijn tussen mens en genade voordat de mens genade ontvangt. Calvijn gaat daar niet in mee, omdat het van hogere bronnen moet komen dan de mens, sinds de mens bedriegelijk is. Dat wil niet zeggen dat het niet gebeurt, maar Calvijn heeft veel meer filters en omleidingen daartoe dan Pighius. Uiteindelijk heeft de mens bij Calvijn niets, of zeer weinig, in te brengen. Het vlees en de bedriegelijkheid moet eerst uitgeschakeld worden, vandaar dat Calvijn niets of niet veel wil weten van een samenwerking tussen God en mens, tussen genade en mens. De mens moet volledig sterven, en God bepaalt hoe of wat, en verleent hiertoe de middelen. In eerste instantie zien we Calvijn als een extremistische monergist, die niets van het synergisme wil weten, maar op andere punten is hij meer een synchronist en vervalt hij tot een heel subtiel semi-monergistisch systeem, en laat hij ook andere invalshoeken zien.

Calvijn wil de mens wegleiden van menselijke waardigheid, tot geestelijke werkzaamheid, tot de nuance ervan. Calvijn laat zien dat menselijke waardigheid vaak een eufemisme is om niet te hoeven studeren in de geestelijke werkzaamheid. Het ontbreekt de mens aan theologisch denkvermogen, waar hij Pighius van beschuldigt. Pighius is in de ogen van Calvijn te snel gegaan in zijn theologie, heeft stappen overgeslagen, is te snel afrondend bezig gegaan. Hij noemt het allemaal zeer ondoordacht. Daarom, als wij tot de theologie van Calvijn willen gaan, moeten we niet tot al te snelle conclusies komen, maar het zeer diep en ernstig doordenken en overdenken, en dan moeten we toch tot de conclusie komen dat ook Calvijn’s theologische systeem valtrikken heeft, maar dat dat komt omdat theologie in die tijd alleen nog maar deels was, waar ook Paulus op wees voor zijn tijd. Veel dingen kon de mens nog niet verdragen, iets wat ook Calvijn toegaf. Calvijn moest om de verborgen leer heenwerken waar hij geen inzage in kreeg. Het is daarom ook belangrijk dat het calvinisme vernieuwd wordt en verdiept, en men moet terugkeren tot het oer-calvinisme.

Dat is een strijd tegen giftige spinnen. Men moet niet te makkelijk denken over de ontsnapping uit Laodicea. Allereerst moet de mens dit kasteel goed leren kennen. Hoe werkt het, wat zijn de mechanismes ? Hoe werkt het alarm, en wat doet het ? Hoe kan men het alarm omzeilen ? De mens wordt angstvallig vastgehouden en telkens teruggegrepen door de geesten des doods die de mens niet willen laten gaan. Ze leven van de mens. De mens is hun gastheer, en daarom leeft Laodicea schijnbaar. Maar het is de verkeerde soort van leven, die de dood zelf is. Je kunt niet leven ten koste van de ander. De mens heeft zich gevleid met dit soort schijnleven, en is hierin vals zelfverzekerd

geworden, wat als de kanker voortwoed. Alles wat de mens teveel neemt wordt tot kanker. Alles waar de mens opgeblazen wordt is kanker. Men moet leren niets boven de maat te nemen, want dan is het kanker. Waarom is deze geestelijke kanker zo belangrijk voor Laodicea ? Omdat daardoor haar industrieën draaiende worden gehouden. Zie de territoriale spinnen bewegen. Ze willen steken, doden en dood houden, opdat zij winst maken.

Schuivel mee met de calvinistische monniken, met trage gezangen, vertragende. Er zijn geen snelle wegen uit het domein van de spin. Ga diep in jezelf en ga diep in de studie, en leer zorgvuldig af te stemmen. Het gif liegt. Het liegt in de hoofden van de mens. Het broedt en liegt. Meerdere spinnen voort te brengen is hun doel. Het is een markt, een kermis des doods. Russisch roulette wordt overal gespeeld. Ze maken zichzelf groot door de dood. De dood verkoopt. Zo is het erger dan de dood geworden. Het is de hel. De mens moet hier doorheen, moet een uitweg zien te vinden, als een theologische Houdini. Daartoe zijn de calvinistische monniken die tegemoet komen aan de oproep van Calvijn in de VTP om door te denken. Ze waren er nog niet. De reformatie stond nog in de kinderschoenen. Calvijn had slechts de kiem gegeven, en ook die kiem was zwaar vergiftigd, maar het bevatte ook exegetische stoffen die de mens nodig had. Er moest nog goede scheikunde op de leer van Calvijn worden toegepast, in een theologisch laboratorium.

De sirenen zingen hun giftige doodsliederen, ze lokken en misleiden tot de dood. Laat jezelf aan de mast binden als Odyseus. Orfeus moest nog komen om de mens terug te leiden tot het lied van Mozes. Horen wij het lied van Calvijn hiertoe in deze dagen ? Dat is een traag en sober lied. De mens moet zijn snelle paarden loslaten. Stop was in je oren om niet meegesleurd te worden met de ijdele liederen van de sirenen die overal zijn en overal op de mens inzingen, en de mens al lang hebben ingenomen. De mens wordt erdoor bestuurd. Er moet nog een dieper exorcisme plaatsvinden.

Calvijn blijft Pighius aanvallen omdat die een samenwerking tussen God en mens wil zien. We kunnen die samenwerking niet ontkennen. Calvijn stelt dat het niet diep genoeg gaat. De mens moet sterven. Door de eeuwen heen in de kerkgeschiedenis is er telkens deze strijd geweest. Vaak is het gewoon semantiek. Vaak zeggen ze precies hetzelfde. Ze strijden om wat precies het aandeel van de mens is, het individu, en het aandeel van God. Calvijn noemt Pighius een aap in vergelijking met Augustinus. Calvijn stelt dat Pighius is vervallen tot absurdisme vanwege kortzichtigheid en sneldenkerij.

Spot is zeker een alarm in de Laodiceaanse kerk, als je daaruit probeert te ontsnappen. Je moet zoals hen zijn, zo niet, of als je er van afwijkt, dan is spot je deel.

Ingewikkelde theologie, daar moet de mens zich op voorbereiden als de mens uit Laodicea wil ontsnappen. Daarbuiten zijn er geen wegen. Laodicea is namelijk een ingewikkelde gevangenis. Vaak voert men semantische oorlog in de theologie, valt men over elkaars verschillende taalgebruik, terwijl men moet opgaan tot de semiotiek. De Laodiceaanse kerk is in semantisch-eufemistische slavernij, en alleen de sleutel van semiotiek kan hen doen ontwaken. Ga tot de oerdiepte, ga tot Afrika, en stop met het spelen van westers-moderne taalspelletjes. Daartoe is de nieuwe bijbel gekomen met haar bijgeschriften. Calvijn stelde terecht dat de dwazen geen twijfel kennen.

Onwetendheid brengt zelfvertrouwen voort. Hiertegen waarschuwde Calvijn, en bleef hameren op het belang van studie en doordenken. Calvijn wijst op boetvaardigheid als de voorbereiding op de genade. Het gaat niet om wat de mens moet verdienen als eerste, maar om wat de mens tot God moet terugbetalen. De mens heeft God loon onthouden. Daar wil Calvijn de aandacht op richten. Genade is dan een ander soort loon. Het ontstaat juist daar waar de mens niets kan doen. Het is een lijdensloon. Het is een soort anti-loon. Het loon der mensen is verdorven tot op het bot, en daarom wijst Calvijn een andere weg, een omweg. Hij komt tot hele andere betekenissen en definities. De noodzaak van de krijgsgevangenschap-uitverkiezing komt daar bij kijken, in de zin dat een mens helemaal niets meer in te brengen heeft na de zondeval. De mens had alles immers verdraaid, en tegenover dit kerkenstelsel stond Calvijn. Eerst moest alles tot aan de grond afgebroken worden. Pighius moest volgens Calvijn stoppen voor de mens te pleiten, voor het menselijk aandeel. Pighius geloofde namelijk in de autoriteit van de kerk. Normaal gesproken wil Calvijn de menselijke verantwoordelijkheid niet afvlakken. Wel heeft de mens verantwoordelijkheid genomen die niet van de mens was, en daarom is Calvijn er ook zo voorzichtig mee. Aan beide kanten ligt het gevaar. Daarom moesten Calvijn en Pighius elkaar in balans houden en werd deze strijd het zwaartepunt van de kerkgeschiedenis. De kerk moest door deze tunnel heen, deze kokon. Het was een besnijdenis.

Calvijn wijst op menselijke verantwoordelijkheid, maar stelt dat de mens geen waardigheid en bekwaamheid heeft, en daarvoor bij God moet zijn. De mens moet hierin richting en afstemming vinden, en die moet zorgvuldig zijn. Ook de verantwoordelijkheid van de mens moet besneden worden. Calvijn stelt dat als God de mens tot bekering roept, dan belooft God ook die bekering te geven aan de uitverkorenen. Ook het slechte zal medewerken ten goede, zal bewerkt worden door God, dus in die zin is er ook een products-uitverkiezing. Dat zijn dus allemaal verschillende uitverkiezingen met verschillende regels :

gevangenschaps-uitverkiezing
kindschaps-uitverkiezing
products-uitverkiezing

Ook de vijand heeft zijn uitverkiezingen. Al die lijnen lopen door elkaar heen in de kerkgeschiedenis. De mens staat voor het monster van de Laodiceaanse industrie. Dat is een poppenmaker en die wil de mens niet laten gaan. Calvijn heeft hierin antistoffen, maar het monster van Laodicea werkt ook door hem heen. Calvijn is in gevecht met een beest.

De calvinistische besnijdenis

Voor mij als calvinistisch predikant, als Calvijn kenner en Calvijn liefhebber is De Institutie van Calvijn één van de belachelijkste en gevaarlijkste boeken ooit. Het is zoals een roofdier spreekt tot zijn prooi. Calvijn zit het hele ding uit. Hij moet wel. Er wordt jacht op hem gevoerd. Ook de overmatige obscuriteit van het boek wijst op roofdier-gedrag. Calvijn heeft hier een Stockholm syndroom ontwikkeld naar zijn ontvoerder. Geesten zijn met hem op de loop gegaan. Calvijn is flink gegrepen in zijn jonge jaren, en eigenlijk liet het hem nooit meer los. Het is één van zijn slechtst geschreven boeken, en toch één van zijn populairste boeken. Dat komt door zijn hoog dramatische factor, en dat verkoopt natuurlijk goed. De mens denkt namelijk zelf ook graag als een roofdier, en wil zichzelf ook graag als roofdier voelen. Daartoe inspireerde de Institutie de mens. Het is de mens als lafaard. De mens wil zich hoog en verheven voelen. Natuurlijk is de Institutie precies het tegenovergestelde daarvan, want het gaat over de grootheid van God en de nietswaardigheid van de mens, maar als de mens over God spreekt, dan spreekt hij over zichzelf, zijn eigen denkniveau. Daarom is het ook zo gevaarlijk om beslissend en overtuigend over God te spreken. Daartoe moet je aan jezelf afsterven en geroepen zijn, en wetende dat alles alleen geboren kan worden uit de vreze des Heeren. Dat wat Calvijn in de Institutie beschrijft is eigenlijk de prooi-uitverkiezing. Het roofdier kiest zijn prooi uit, ongeacht de wil van de prooi. Alles gaat buiten de prooi om. Alles wordt buiten de prooi om geregeld. Het gaat hier om een product wat zelf niets in te brengen heeft. Dit spreekt tot de verbeelding van de gevallen mens. Het is de fetish van de gevallen mens geworden waar hij zich aan spiegelt. In die zin is de Institutie ook een masochistisch en Freudiaans boek. De gevallen mens waant zichzelf de God die Calvijn in de Institutie beschrijft, dit meedogenloze wezen als bijna een machine.

De Institutie was de reden waarom ik in eerste instantie anti-calvinistisch was, en dat ben ik nog steeds, ook al ben ik calvinist. Dat ik een Calvijn-bewonderaar ben heeft niet veel met de Institutie te maken, maar met sommige van zijn andere boeken. Calvijn levert ook belangrijke theologie. Het mes dient dus nauwkeurig te snijden, als een calvinistische besnijdenis.

We kunnen de institutie dus anders lezen. Het gaat hier om dat God alles laat medewerken ten goede, zonder dat de mens daarin iets in te brengen of te zeggen heeft. God stoort zich hierin niet aan de mens. Wat moet gebeuren dat moet gebeuren.